

preden so izšle „Nemirne duše“ — je umrl Matavulj nagle smrti. Z njim je izginil zadnji predstavnik klasične srbske povesti, ki je v zadnjih štirih letih izgubila Veselinovića, Sremca, Markovića in Glišića. Klasicizem se je zibal v njihovi zibelki in bo najbrže legel tudi v njihov grob. Kdor bi naglo sodil Matavulja le po naslovu njegove zadnje knjige, bi se zelo zmotil: „Nemirne duše“ niso tiste nesrečne, v vsaki misli in slednjem čuvstvu razdvojene faustovske natore, ki jih je naš čas rodil v tolikem izobilju, da jih sedanja umetnost tudi hoté ni mogla prezreti, temuč le krepko razviti tipi, večinoma dalmatinski kmetje, ki se zde ravno zato „nemirni“, ker imajo ostro izraženo individualnost. Nemir je bolj pri Matavulju doma kot pri njegovih junakih. Dasi opisuje z ljubeznijo svoje originalne Zagorce, se mu prikrade včasí v lepi, živo-realistični popis beseda neke duševne superiornosti, ki obsodi njihovo čisto naivnost ali njih vdani „bogošizem“ in ne žali estetike nič manj kot pravice. Toda

to le včasí, v „nemirnih“ trenutkih. Sicer je Matavulj realist, — ali kakor že imenujete tisto umetnost, ki je najbližja odkriti, nenašlemljeni natori — ki čuti s svojimi ljudmi vsako solzo in vsak smehljaj, a se vendar ne premakne s stališča neprizadetega opazovavca. Prejel je tisti nenavadni dar opazovanja, ki je določen le rojenim umetnikom in ki ustvarja iz bagatel neprecenljive vrednote. Psiholoških problemov ne ljubi in se mu tudi velikokrat ponesrečijo; v „Nemirnih dušah“ je komaj ena psihološka študija („Goba Mara“) in ta je gotovo najslabša izmed vseh desetih novel. Življenje mu ne obstoji iz dušeslovnih procesov — zdi se, kakor da je bil Maupassantove šole — temuč iz besede in dejanja, skozi katero proseva misel in čuvstvo kot solnce skozi oblake. Morda bi hotel kdo prisegati, da je jasno solnce lepše kakor tista pisana svetloba, ki trepeta skozi megle, toda pomniti je vendarle treba, da ima v umetnosti vsakdo „svoj prav“, in Matavulj ga ima še posebno. *Francregar.*

Glasba.

Nove skladbe. Z naslovom „Slava Bogu“ je izdal p. Hugolin Sattner v tretjem natisu 14 svojih priljubljenih mašnih pesmi. — Anton Foerster je izdal šest ljubkih Marijinih pesem za tri ženske ali moške glasove z orglami.

Drugi zvezek mešanih in moških zborov Jakoba Aljaža (založila Katol. Bukvarna, II. zvezek) prinaša pet mešanih zborov („Pri zibelki“, „Cerkvica“, „Ne tožim“, „Oj planine“, „Oj z Bogom ti planinski svet!“) in dva moška zbora („Solskodomski mladini“ in „Na bregu“). — Anton Grum je za četverglasni moški

zbor sestavil „Venček narodnih pesmi“ (založila Katol. Bukvarna).

„Glasbena Matica“ je pričela izdajati skladbe pokojnega Ludovika Hudovernika, stolnega vikarja in kapelnika v Mariboru. „V celici“ je impozantna skladba. Moški zbor se menjuje z basovim solom, v katerem pripoveduje samostanski brat svoje hrepenenje. „Dva samospava“ p. Hugolina Sattnerja sta lični salonski točki. („Zaostali tič“ in „Naša zvezda.“) Zlasti „Zaostali tič“ je diven samospjev, poln čuvstva in nežnosti.

To in ono.

Nenravnost v umetnosti.

Pravosodni belgijski minister je pozval generalnega prokuratorja, naj poskrbi, da izginejo nenravne slike in knjige iz trgovskih izložeb. To novico so prinesli časopisi z dolgimi, kričavimi komentarji. Za in proti. Na eni strani bahav zagovor avtonomne umetnosti, ki ne pozna spon in vezi; če grdi ljudje po svoje pojmujejo umetnost, so krivi oni in ne umetnost sama, kakor ni solnce krivo, če odseva v mlaki — hiperkult umetnosti, l'art pour l'art. Na drugi strogi anatemi na vso moderno umetnost, ki je nenravna, brezverska, kozmopolitska, neestetična; grda, stokrat in tisočkrat rabljena ter zlorabljena beseda „moderna umetnost“ je sedaj že pojem, o katerem si sicer ni nihče na jasnem, a ki je sinteza vsega slabega in nepoštenega — podcenjevanje umetnosti. Pravica pa je, od najstarejših časov že tako navajena, potegniti meje v sredi.

Registrirajmo le, kar se je v novejšem času pisalo o tem. Prva številka letošnjega „Savremenika“, ki je glasilo

hrvatskih dekadentov po prepiru z „Matico“, je smatrala za potrebno, da utemelji svoj program proti raznim napadom. To težavno nalogo je prevzel prof. Natko Nodilo v članku „Sloboda volje u književnika“. Ko je vsa druga očitanja zavrnil kot neopravičena, je izpregovoril tudi o nenravnosti v umetnosti in tu je kot človek, ki pošteno ljubi resnico, moral priznati: „V naši knjigi je zavládalo, morda pod vtisom neomejenega artizma, neko ljubezensko igračkanje. Zdi se nam, da je že do dolgočasnosti izpeta ne toliko ognjena strast srca, kot skozinsko materialno hrepenenje: i rdeče ustnice i deviške prsi i zavrela kri i vzplamenela lica. To ima najbrže nekaj lepega na sebi, toda, s krepkim glasom ponavljamo, to je zelo podobno staremu refrenu v svatovski pesmi: Hymen o Hymenae!... Dejali bi, da gre vzporedno s tistim hrepenenjem tudi enako pogansko mišljenje, ateistično ali skeptično. Latinski pesnik je zapel: Soles occidere et redire possunt. — Nobis, quum semel occidit brevis lux, — nox est perpetua una dormienda. — Da mi basia mille. To je torej stara pesem... Toda tej skladbi davnih in novejših mojstrov

bi ne škodovala kaka variacija. Po našem mnenju je nekaj novejšega in svežjšega dejal slavní moderni romanopisec Huysmans, Zolov gojenec, toda potem uskok iz njegove cerkve v drugo (katoliško). Dvignil je srce k Bogu, iz nemirne pesniške duše mu je vzkipele tale klic: Gospod, usmili se kristjana v dvomu, brezverca, ki bi hotel verovati, dosmrtnega jetnika, ki se je ukrcał sam ponoči pod nebeškim obokom, kjer več sveti že izgubljena nada!... Ni nam dovolji artistična nagota pogana D'Annunzia. Manzoni bo ostal na veke globok psiholog s svojimi don Abbondio, fra Cristoforo in l'Innominato, dočim D'Annunzio, neki superhomo, boleha vsled hipertrofije svojega lastnega jaza, ki ga skoro edinega povsod opisuje... Mi odklanjamo obenem erotično frazeologijo in ascetično strogost..."

Prof. Nodilo se je pa po nepotrebnem ustrašil „ascetične strogosti“ v krščanski umetnosti! Kajti nemški estēt Rihard v. Kralik piše v drugi letošnji številki revije „Kul-

ŠMARNA GORA: CERKEV IN MEŽNARIJA

tur“ pod naslovom „Museumskunst und Lebenskunst“ o ravno tej stvari: „V naših muzejih je mnogo podob, ki bi jih kak družinski oče ne mogel obesiti v svojem salonu. Ne morda samo zaradi nuditē. Tudi cerkvena umetnost pozna nuditete križanja, mučenja, spremenjenja, Adama in Evo itd. To je vse v redu, to ima pravico do obstanka že v svoji tvarini, v nalogi. Torej spada tudi to v javnost, v cerkev, in če je cerkvi že odvzeto, v muzej. Toda študij tudi največji umetnik ni določil za javnost, ampak za atelier, za lastno vajo, za učence. Rafael je poslal na primer take stvari Dürerju, da mu pokaže svojo roko... Toda razen tega so naši muzeji zelo bogati slik, ki prvotno niso bile namenjene za atelier, še manj za cerkev, tudi ne za sprejemnice gradov, hiš in vil, temuč gotovo le za chambres particulières umetnostno izobraženih mecenov; sem spadajo Danae, Lede, Joe in podobno, gotovo tudi podobe poštenih ženā, naslikanih kot Venere, kakor so

jih naročevali dobri zakonski možje v poveljevanje umetnosti in svojih soprog, ali kakor so Rubens in druge svoje lastne žene ovekovečili. Jaz smatram to postopanje za dobro in umetniško in ne neobhodno za nemoralno. Toda zelo dvomim, da so imeli ti umetniki in njih naročevalci tako malo okusa, da bi izpostavljali slične podobe široki javnosti. To, kar spada v boudoir in zakonsko sobo, spremeni popolnoma svoj značaj kakor s stališča estetike tako tudi s stališča dostojnosti in okusa, če pride na drug prostor, ali če se razširja v stotisoč razglednicah.“

Da, vsesplošno pomanjkanje okusa! In še nekaj. Zaleglo se je sedaj že toliko „umetnikov“ in trgovcev z „umetninami“, da si drug drugemu kruh odjedajo. Da se ohranijo na površju, je treba krepke reklame in masa ima že tako

čutno svoje teženje skrbneje razvito kot smisel za estetiko. Zato potrebuje močne „umetniške“ hrane in v tolažbo vesti mnogo besed o svobodi umetniškega stvarjanja. Besed je res dosti, a odkritosrčnosti malo, po mojem mnenju tudi pri največjih gorečnikih umetniške avtonomije prav malo. Profesor Nodilo je bil odkrit, a drugi niso vedno. Kje so Lesagevi časi, ko se je še prikazoval njegov „šepasti zlodej“ Asmodi, ki je imel vse ljubezne spletke v rokah, v svoji resnični podobi, s kozjimi nogami, črnorumenim obrazom, ostro brado in ploščatim nosom? Ali ste že brali tisti zaupni razgovor, ki ga je začel Don Kleofas Leandro Perez Zambullo z Asmodijem? Čujte! Šepasti zlodej je začel:

„Sennor Don Kleofas Leandro Perez Zambullo, sedaj imate pred seboj dražestnega boga ljubezni, suverennega gospodarja src. Kaj menite o moji postavi in o moji lepoti? Kajne, poetje so izvrstni slikarji?“

„Če odkritosrčno povem,“ odgovori Don Kleofas, „moram reči, da nekoliko laskate. Ne verjamem, da ste se v tej postavi prikazali pred Psiho.“

„Seveda,“ reče zlodej; „takrat sem si izposodil postavo francoskega markija... Le pod lepo barvo ugaja pregreha...“

O srečni Lesage, hvali Boga, da si legel počivat v času, ko je bil celo tvoj Asmodi tako resnicoljuben. Sedaj je drugače. Danes veliko ljudi tako misli kot Asmodi srečnega spomina, a ne pove ti tega nihče.

Franc Bregar.

0990

Organizacija znanstva. Dne 24. maja je bil v prostorih „Slovenske Matice“ sestanek, na katerega je povabil predsednik dr. Fr. Ilesič vsa znanstvena društva in tudi pojedince, ki se zanimajo za znanstvo, da bi se pogovorili o organizaciji našega znanstvenega dela. Šešlo se je 13 gospodov. Zastopana so bila društva: Leonova družba (profesor dr. Gruden), Zgodovinsko društvo (prof. dr. Kovačič), društvo „Pravnik“ (dr. Majaron), Muzejsko društvo in društvo slovenskih profesorjev (prof. dr. Žnavec), društvo slovenskih pisateljev (profesor Perušek) in društvo zdravnikov